

Nezabudnúť na hrdinov

Boris Hanuščák, primátor Bardejova

Oslobodenie Červenou armádou patrí medzi najvýznamnejšie milníky v histórii našich miest a dedín. Po rokoch útrap, teroru a okupácie sa naši predkovia dočkali oslobodenia spod fašistickej poroby. Je potrebné spomenúť aj výrazné partizánske hnutie, ktoré výrazným spôsobom prispelo k oslabeniu fašistických síl.

Azda si ani nevieme predstaviť statočnosť, obeť, odvahu a hrdinstvo ľudí, ktorí so zbraňou v ruke, tvárou v tvár smrti bojovali za našu slobodu proti šialenej mašinérii fanatickej nepriateľskej armády. Naplnenie predstáv a ambícií nacistického Nemecka – hlavného spojenca Tisovho režimu – by znamenalo neexistenciu našej prítomnosti, súčasnosti Slovenska, Európy i celého sveta.

Autenticky o tom vedieť hovoriť iba tí, ktorí zažili druhú svetovú vojnu. Priamo na fronte, v jeho zázemí, či pri priemyselnom vraždení ľudí v koncentračných táboroch, pri tragédiách, ktorých obeťou boli často nevinní obyvatelia našich miest a dedín. Lenže týchto živých pamätníkov je, žiaľ, medzi nami čoraz menej.

O to naliehavejšia je výzva pre nás ostatných, ich pokračovateľov, ľudí, ktorí nosia ich odkaz v myšliach a srdciach, aby sme na tento vzácny dar, ktorý pre nás vybojovali, nikdy nezabudli. Aby sme ho strážili, rozvíjali, uchovávali pre ďalšie generácie. Podceňovanie, či dokonca znevažovanie týchto skutočností a prekrúcanie histórie je živnou pôdou pre extrémistických pohrobkov fašizmu, ktorí využívajú túto situáciu na šírenie populistických názorov. Presne tak, ako na začiatku 20. storočia, kedy sa potichu a nenápadne rozbehla mašinéria nenávisťi, ktorá nadobudla šialené rozmery v podobe najväčšej devastácie ľudských hodnôt, podstaty humanizmu, potupy ľudského spoločenstva.

Naša pamäť a zachovanie odkazu oslobodenia je rozhodujúcou hodnotou, ktorou môžeme zabrániť vzniku akéhokoľvek vojnového konfliktu. Spojenectvo „veľkej trojky“ prinieslo v čase druhej svetovej vojny porážku hitlerovského Nemecka a jeho spojencov. Nastolenie mieru. Aj dnes by si to predstavitelia svetových veľmocí mali uvedomiť, spomenúť si na históriu, ktorá spájala a toto spojenectvo prinieslo mier a bezpečnosť vo svete. Ešte aktuálnejšie je to v období, kedy ľudstvo ohrozuje pandémia, ktorá v jeho novodobej histórii nemá obdobu.

Za pomoc a spoluprácu pri udržiavaní pamiatky osloboditeľov sa chcem poďakovať Oblastnej organizácii SZPB. Osobitne som rád, že tento rok sa na aktivitách k výročiu oslobodenia zúčastnili aj členovia Bardejovského mládežníckeho parlamentu. Naplníme tým spoločnú dlhodobú ambíciu, aby sme sa o zachovanie odkazu hrdinov boja za naše oslobodenie do budúcnosti nemuseli obávať.

Hajlujúci zľava Tuka Béla, Jozef Tiso a Šaňo Mach.

foto: archív redakcie

Reakcie na vyhlásenie SZPB

Redakcia

Vyhlasenie SZPB odsudzujúce existenciu ulice pomenovanej po Jozefovi Tisovi vo Varíne vyvolalo ohlas v médiách i medzi členmi a funkcionármi zväzu. „Plne súhlasím,“ napísal Peter Ondera. „O to je trápnejšie, keď sa v takejto veci angažuje ten, čo ničil hviezdy na pamätníku osloboditeľov, vojakov Červenej armády v Košiciach. Keď už teda nemáme právny štát, lebo to tak vyzerá, tak sa určite nájdú členovia SZPB, ktorí urobia, čo je potrebné urobiť.“

„Dobré stanovisko,“ reaguje podpredseda ÚR SZPB Juraj Drotár. „Mrzí ma, že funkcionári štátnych orgánov a vyšších stupňov samosprávy tento problém neriešili. Nie, že o ňom nevedeli, ale často bola odpoveď: Čo stým, keď je to rozhodnutie samosprávy. S takýmito problémami sa boríme už od roku 2004. Som rád, že doteraz v starostlivosti o pamätné miesta boja proti fašizmu a zachovávanie pamätí spomienkovými stretnutiami sa nám v regióne

Žilina, Bytča, Kysuce a Rajec dobre spolupracuje so samosprávou a okresnými úradmi,“ dodáva zároveň predseda žilinského OblV.

Zväz sa dostal do médií

Tajomník OblV SZPB Michalovce Marián Lukáč nám zaslal jasné stanovisko výboru: „V plnej miere s tým súhlasíme a pripajame sa k Vášmu vyhláseniu.“ Predseda bratislavského OblV a člen predsedníctva zväzu Martin Krno k podpore vyhlásenia dodáva: „Existencia takéhoto hanebného názvu nás nesmie nechať nečinnými. Hoci sa nám už 30 rokov nedarí dosiahnuť zmenu, naši žijúci odbojári a pamiatka tých, ktorí už nie sú medzi nami nás zaväzuje bojovať ďalej. Je šokujúce, že rovnako ako oni, aj dnes musíme bojovať proti Tisovi.“

Vyhlasenie SZPB bolo široko medializované. Zverejnili ho nielen tlačové agentúry, ale aj viaceré denníky v tlačenej podobe i na svojich internetových stránkach. V osobitnej rozhlasovej reportáži sa mu venovala RTVS.

(Pokračovanie na str. 2)

Oblasti nesúhlasia so zmluvou

Braňo Ondruš

Viaceré oblastné výbory SZPB prijali v uplynulých týždňoch stanoviská, v ktorých vyjadrili nesúhlas s tzv. obrannou dohodou medzi SR a USA.

OblV v Košiciach ju považuje za „nadbytočnú a škodlivú“, pretože „nemáme proti sebe žiadneho agresora, ktorý by nás ohrozoval. My, si želáme predstaviteľov našej republiky, ktorí budú rozvíjať priateľské vzťahy so všetkými mierumilovnými národmi sveta a predovšetkým bratské vzťahy so slovanskými národmi.“

Neblahé skúsenosti

Zároveň pripomína, že na základe tzv. ochrannej zmluvy, ktorú v roku

1939 podpísali predstavitelia fašistického slovenského štátu s nemeckými nacistami „Nemecko zmodernizovalo aj letisko v Kuchyni, ktoré Luftwaffe využívala od podpisu zmluvy až do skončenia druhej svetovej vojny.“ Košický OblV zároveň vyjadruje nádej, že „historická skúsenosť a múdrosť národov Ruskej federácie nepripustí eskalovanie napätia a mierové úsilie zvíťazí.“

K tomuto vyhláseniu sa pripojilo predsedníctvo OblV SZPB v Tren-

číne, ktoré pripomína, rovnaké využívanie letiska v Trenčíne – Biskupiciach nacistickým Nemeckom. Vazalov z nás pritom v roku 1939 urobili vtedajšie vlády západných mocností, ktoré zradili spojenectvo s Československom a vydláždili cestu Hitlerovi nielen k rozbitiu našej vlasti, ale aj k vyvolaniu druhej svetovej vojny. Trenčianske vyhlásenie konštatuje, že v rokoch 1945–1990 neboli československí vojaci nikdy nasadení do bojových operácií mimo vlastného územia. Zároveň odmieta podstúpiť riziko, aby sme sa stali obeťami odvetného úderu „za cudzie záujmy“.

(Pokračovanie na str. 11)

Varín koná správne

Lenka Milová, poslankyňa OZ Varín

Vaša „právna“ analýza, či „výklad“ platnej legislatívy vykazuje už aj pre laika bud' elementárnu neznalosť právnych noriem, alebo neobjektívny zámer.

Uvádzate: „Špeciálna prokuratúra by sa (...) mala sústrediť na odstránenie nezákonného stavu“ a tiež „Ponechávať terajšie pomenovanie ulice je (...)protizákonné a proti tomu by mala (špeciálna) prokuratúra robiť ráznejšie opatrenia“, ďalej tiež: „SZPB v tejto súvislosti nerozumie postupu špeciálnej prokuratúry voči obecnému zastupiteľstvu a obci Varín.“

Lipšic na našej strane

NAKA sa touto vecou podrobne a dlhú dobu zaoberala, čo vyústilo do obvinenia poslancov a následne zrušenia obvinenia špeciálnym prokurátorom. Tieto výroky máme chápať ako kritiku, či dehonestáciu odbornosti špeciálne-

menovaniu ulice Dr. Jozefa Tisa. Sme presvedčení, že takýto postoj predstavuje aktívne vyjadrené sympatie k Jozefovi Tisovi, čiže k predstaviteľovi mocenského režimu a politického hnutia (strany) nepochybne potláčajúceho základné práva a slobody.“

Ostro sa ohradzujem voči tvrdeniu, že mnou prezentovaný (rozumnej prečítaný) text obsahujúci tak dôvodovú správu, ako aj znenie uznesenia, je mojim návrhom. Je návrhom 8 poslancov, ktorí sú pod ním podpísaní, sú s ním stotožnení a predložili ho spoločne. S dokumentom sa stotožnil aj deviaty poslanec, ktorý nebol súčasťou návrhovej komisie.

Podstata sporu

K „aktívnemu bráneniu“ premenovania ulice, k „aktívnemu vyjadreniu sympatií“ Dr. Tisovi nemožno konštatovať iné, len, slovami špeciálneho prokurátora (Daniela Lipšica,

Jozef Tiso a Ferdinand Ďurčanský počas rokovania s ríšskym kancelárom Adolfom Hitlerom, 13. marca 1939 v Berlíne.

foto: archív redakcie

ho prokurátora? On i NAKA pristúpili ku kauze laxne, s nedostatočnou razanciou a tolerujú protizákonný stav? Verejná poprava 10 poslancov by uspokojila vaše a „túžbu po krvi“?

Ďalej uvádzate: „Okresná prokuratúra v Žiline v roku 2005 skonštatovala, že prijatím uznesenia o premenovaní ulice kpt. Pfliegela porušilo obecné zastupiteľstvo zákon.“ Prokurátor podal protest, ktorému obec vyhovel. Protest poukázal na porušenie zákona, lebo zastupiteľstvo pred schválením nového názvu ulice v roku 1993 neoslovilo k vyjadreniu názvoslovnú komisiu, čo bolo dodatočne ošetrené, preto ma udivuje, že vyjadrujete domnienku o pretrvávajúcej nezákonnosti prijatého VZN.

Nebola som sama

V ďalšej časti uvádzate: „Napriek formálnym nedostatkom návrhu poslankyne Lenky Ticháčkovej je z navrhnutého uznesenia poslankyňou Lenkou Milovou, ktoré podporila väčšina poslancov zrejme, že títo aktívne bránia pre-

pozn. red.): „verejné prejavenie sympatie nekonaním je z povahy veci nemožné“. Som naozaj rada, že nie ste vyšetrovateľom, prokurátorom, alebo špeciálnym prokurátorom, nakoľko Vaša „premotivovanosť“ a nadpráca, ktorú by ste bol ochotný vynaložiť ruka v ruku s ignorovaním právnych noriem by bola popretím demokratických princípov, na ktorých stojí naša spoločnosť.

Skutočnosť, že poslankyňa neovláda platnú legislatívu, netuší, že názov ulice sa môže zmeniť len prijatím VZN a že je nutné pred hlasovaním osloviť názvoslovnú komisiu, nemôže byť dôvodom bagatelizovania ani zľahčovania. OZ Varín by prijatím návrhu našej kolegyne hrubým spôsobom porušilo zákon a toto je skutočná podstata „nekonania“ zastupiteľstva.

Zostáva mi veriť, že s rovnakou razanciou sa budete venovať aj všetkým iným artefaktom totalitných režimov, ktorých máme na Slovensku ešte požehnané.

(Medzitulky Bojovník.)

Reakcie na vyhlásenie SZPB

(Dokončenie zo str. 1)

Aj predseda ObIV SZPB Martin Jozef Petráš považuje vyhlásenie za príklad, ako pozitívne zviditeľniť a aktivizovať náš zväz: „Nám chýba táto dnes veľmi významná vlastnosť zahryznúť a nepustiť. Naši odporcovia, ale aj oponenti s tým rátajú, že v podobných situáciách niekto v našich radoch zašteká (obyčajne na oblastnej úrovni) a to je všetko. Nie je podstatná štatistika takýchto postojov, ale je ich

veľa a každý rok. Podobne je to aj k situácii okolo ul. Dr. Tisa vo Varíne a Ďurčanskému v Rajci.“

Petráš kritizuje tiež pasívny postoj prokuratúry k buste F. Ďurčanského v Rajci po tom, čo tamojšie zastupiteľstvo odmietlo jeho protest: „Vo veci ďalej nekonal. Podľa práva mal podať žalobu na príslušný súd a vo veci by nasledovalo súdne konanie, ku ktorému vďaka nečinnosti prokuratúry nedošlo.“ Preto považuje za nanajvýš dô-

ležité, aby sme nezostali pasívni: „Preto je nevyhnutné štekáť, zahryznúť a nepustiť. Prehratá bitka nás nesmie oslabiť, ale nás musí vždy posilňovať. Spomeňme si vždy na našich otcov a ich prácu. Pravdepodobne sa situácia zmení až po voľbách, kedy môže, ale nemusí vzniknúť nový právny rámec na boj proti extrémizmu, vrátane štátneho. Súčasné spoločenské pomery sú v tomto smere skôr kontraproduktívne.“

Pani poslankyňa Milová

Braňo Ondruš

Musím rešpektovať, že sa bránite slovami Daniela Lipšica, ktorý sa postavil na stranu obhajcov Jozefa Tisa. Hoci z nášho vyhlásenia chybne vyznieva, že obecné zastupiteľstvo nenapravilo pôvodnú procesnú chybu, nie to je dôvod, prečo pomenovanie ulice po vodcovi slovenského fašizmu považujeme za protizákonné.

Nevyvyšujeme sa nad vyšetrovateľov, prokuratúru a súdy, ale existuje prvostupňové rozhodnutie súdu, podľa ktorého M. Kotleba porušil trestný zákon, keď rozdával šeky na 1488 €, keďže ide o neonacistický symbol. Ak je použitie nacistického symbolu protizákonné, veríme, že propagácia fašistického či nacistického vodcu je protizákonná tiež.

Naše vyhlásenie je presné

Keby nešlo o takúto vážnu vec, vaša poznámka o našej „túžbe po krvi“ by mohla byť smiešna, nakoľko sa staviate na stranu politika, ktorý v krvi nechal utopiť desať tisíce nevinných ľudí. Takto je len trápny pokusom zlodeja, ukazovať na niekoho iného.

Stanovisko SZPB nezamlčuje, ale priamo upozorňuje, že poslankyňa Ticháková z procesného hľadiska nepostupovala zákonne. Nekritizujeme ostatných, že takýto postup odmietli. Ale, ak by ste sa vecne s návrhom na premenovanie stotožnili, navrhli by ste postup v súlade so zákonom. Vy ste sa len zamerali na procesné chyby vašej kolegyne.

Podľa zápisnice zo zasadania vášho zastupiteľstva z 3. 8. 2021 ste alternatívne uznesenie navrhli vy: „Lenka Milová, poslankyňa obce (...) navrhla zmeniť uznesenie s novým znením (...) Dôvody na zmenu návrhu uznesenia žiadala Mgr. Lenka Milová, poslankyňa OZ uviesť do zápisnice v celom znení.“ Voči čomu sa teda „ostro ohradzujete“? V našom stanovisku nepíšeme, že to bol len Váš nápad, iba fakt, ktorý je zrejmy zo zápisnice: uznesenie ste navrhli Vy a väčšina zaň hlasovala.

Zmenu názvu nechcete

Nie sme prokurátormi ani sudcami a práve preto môžeme, ba musíme postupovať inak, než keby sme nimi boli. Máme právo, ba v takýchto prípadoch spoločenskú povinnosť vysloviť názor na aplikáciu zákona orgánmi štátu a polemizovať s nimi. To nie je „premotivovanosť“. Isteže, v Tisovom fašistickom režime by nás už mučila ÚŠB a asi aj odovzdala nacistickému gestapu. Aj preto sme motivovaní konať proti pomenovaniu ulice po tomto zločincovi.

V našom stanovisku sa venujeme i ďalšej fašistickej ohavnosti v podobe busty F. Ďurčanského v Rajci. Takže nemáte pravdu, že sa nevenujeme aj iným podobným prípadom.

Lenže nič z toho nie je „skutočná podstata nekonania zastupiteľstva“. Toto vaše tvrdenie je lož. „Skutočná podstata“ je v obhajobe terajšieho názvu ulice Dr. Jozefa Tisa. Keby ste ho zmeniť chceli, navrhnete a schválite jeho zmenu zákonným postupom. Neurobili ste to, lebo jednoducho túto zmenu nechcete a o to tu ide.

Obhajujete zločinca

Pozrite si titulnú fotku predošlého čísla Bojovníka, ktoré som vám poslal. Tiso vyznamenáva nacistických esesákov. A ešte za nich odslúžil slávnostnú omšu. Za nich a za ich „vítazstvo“, nie za ich obeť. Tí esesáci po celý čas na Slovensku iba zabíjali (v bojoch), vraždili (mimo bojov, najmä civilné obyvateľstvo: ženy, deti, starcov) a vypaľovali celé dediny, alebo aspoň niektoré domy.

Je pre mňa otrasné a nepochopiteľné, že pri všetkých tých zverstvách, ktoré s Tisovým súhlasom páchali na nevinných matkách a deťoch, na nevinných starenkách a starcoch ste hrdá a obhajujete pomenovanie ulice vo vašej obci po tejto neľudskej kreatúre.

Predseda vlády V. Tuka, prezident J. Tiso, predseda snemu M. Sokol a minister vnútra A. Mach na zjazde verejných pracovníkov v roku 1942.

foto: archív redakcie

Pochod vďaka v Čiernom Balogu

Milan Kováčik, predseda ZO č. 2 SZPB v Brezne

Posledná nedela v januári patrí v Čiernom Balogu turistickému Pochodu vďaka, pripomínajúcemu hrdinov, ktorí sa 28. januára 1945 postavili proti nemeckej presile – 700 člennému práporu Wehrmachtu, ustupujúcemu horami po prehranej bitke v chotári obce Klenovec.

Zachrániť svoju dedinu a rodiny sa rozhodlo zhruba 50 povstaleckých vojakov a partizánov. Podporil ich aj asi 15-členný partizánsky oddiel Nikolaja Radula. V treskúcom mraze sa bojovalo celú noc a ráno zavíšil víťazstvo príchod Červenej armády.

Na cintoríne pod hlavnou cestou, kde je pochovaných 23 partizánov, sa uskutočnil prvý pietny akt so salvami príslušníkov Klubu vojenskej histórie. Po jeho skončení sme sa spoločne horami a dlhou dolinou Brôtovo peši presunuli 12 kilometrov k Čier-

Čestné salvy na partizánskom cintoríne, kde sa pochod začal.

foto: Milan Kováčik

nemu Balogu a k osade Dobroč, kde sa v doline Páleníčnô nachádza Pamätník obranných bojov.

Druhý pietny akt, tiež ozdobený salvami, zahájil starosta František Budovec. Okolo tra-

dičnej Vetry oslobodenia domáci zaspievali hymnickú pieseň Cez balocké čierne hory.

Staráme sa o vojnové pamiatky

Jana Borgulová, Banská Bystrica

Najvýznamnejšími partnermi SZPB sú nepochybne samosprávy. S nimi udržiavame tradície i pamätníky Povstania a odboja. Nie všade sú dobré vzťahy samozrejmosťou, čo v meste pod Urpínom neplatí.

Začiatkom roka naše mesto zverejnilo sumarizáciu starostlivosti o vojnové hroby a pamätihodnosti. Dlhoročná odborná pracovníčka oddelenia kultúry Jana Pelikánová ňou potvrdila plánovitý prístup spojený so systematickým získavaním financií a udržiavaním kontaktov s reštaurátormi a pamiatkarmi.

Obnovili desiatky hrobov

Vlani mesto s podporou ministerstiev vnútra a kultúry i Úradu vlády

SR zrealizovalo niekoľko úspešných projektov aj vďaka dotáciám vo výške 38-tisíc eur. Podarilo sa tak ohradiť pietne miesto (45 vojnových hrobov) na evanjelickom cintoríne v Lazovnej ulici.

Samospráva odstránila poškodené obruby 48 hrobov vojakov z 2. svetovej vojny na rímskokatolíckom cintoríne na Námestí Štefana Moyseša. Vzniklo tam jednotné pietne miesto všetkých vojnových hrobov. Zároveň obnovila dva staticky naru-

šené masové hroby na židovskom cintoríne na Rudlovskej ceste.

Ešte v roku 2019 mesto zrevitalizovalo Pamätník obetiam fašizmu v Kremničke a okolitú zeleň. Obnovilo prístupový chodník k pomníku a vlani osadilo informačný systém o udalostiach po potlačení Povstania. Ide o miesta masových popráv, priestor lúky, na ktorú privádzali fašisti ľudí odsúdených na smrť, ako aj o masové hroby pod skvelým dielom architekta Dušana S. Jurkoviča.

Význam pri výchove mládeže

„Uvedomujeme si dôležitosť ochrany pietnych miest na území nášho mesta,“ píše v správe primátor Ján Nosko. „V prípade Pamätníka obetiam fašizmu ide o autentickú pamiatku histórie s atribútom umelecko-architektonického stvárnenia, ktorá má nadnárodný význam. Preto som rád, že sa nám podarilo získať dotácie na jeho obnovu.“

Iste, viaceré časti pamätných miest ešte čakajú na opravu či oživenie. Napríklad samotné miesto popráv v Kremničke, či protitankový zákop. Nateraz však v tomto neľahkom období musíme pozbierať sily a energiu nielen na ďalšie opravy, ale aj na využívanie týchto pamiatkových objektov pri výchove mladej generácie.

Kremnička, v pietnom areáli vlani samospráva osadila informačný systém.

foto: MŠÚ B. Bystrica

S eurokomisárom o sociálnych otázkach

Ústrednú radu SZPB navštívil 25. januára bývalý komisár Európskej komisie pre zamestnanosť, sociálne veci a inklúziu, maďarský socialista László Andor.

V súčasnosti pôsobí ako generálny tajomník Foundation for European Progressive Studies, Nadácie pre európske progresívne štúdiá pri Strane európskych socialistov (PES). V družnej besede s predsedom zväzu

Pavlom Sečkárom, tajomníkom ÚR Viliamom Longauerom, vedúcim jej koordinačného oddelenia Jozefom Ťažkým a mladými členmi novej ZO SZPB č. 4 Bratislava sa venovali najmä aktuálnym sociálnym otázkach a páčivým medzinárodným problémom. Hovorili aj o možnostiach budúcej spolupráci medzi oboma organizáciami. (red.)

Prijatie Lászlóa Andora (v strede) na Ústrednej rade SZPB.

foto: redakcia

Polemika: Ešte raz o apolitickosti

Jozef Ťažký, ZO SZPB Stred, Banská Bystrica

Bojovník č. 2/2022 na 8. strane publikoval článok predsedu Oblastného výboru SZPB Martin Jozefa Petráša s titulom Sme apolitická organizácia?

K obsahu príspevku nemám pripomienky, ani ho nijako nespochybňujem. Skôr mi ide o slovo „apolitickosť“, ktoré sa objavuje v diskusiách či vystúpeniach našich členov a často pod týmto pojmom myslíme každý čosi iné.

Strany sa usilujú o získanie moci

Podľa náučných slovníkov je POLITIKA verejná činnosť zameraná na získanie, uchopenie, udržanie a výkon moci. Túto činnosť následne vykonávajú mocenské orgány štátu. Moc zákonodarný parlament, výkonná vláda, súdna – súdy... SZPB takúto moc nemá, ani nevykonáva. Ako občianske združenie sa o jej získanie ani neuchádza a zo zákona o združovaní č. 83/1990 Zb., podľa ktorého zväz funguje, sa ani uchádzať nemôže.

Politickú činnosť môžu vykonávať politické strany a hnutia, ktoré sa riadia inými legislatívnymi normami. Takže apolitickosť, ako o nej píše Jozef Petráš, v našom prípade nie je iba o ľahostajnosti k veciam verejným, ale aj o dodržiavaní pravidiel daných zákonmi.

Na otázku tak teda ako, odpovedám za seba: Aktívnym zapájaním sa do politiky v politických stranách a hnutiach. To dokonca SZPB svojim členom doslova odporúča. V ktorejkoľvek zaregistrovanej strane môže pracovať každý, kto sa chce politicky angažovať. Jedinou podmienkou je, aby program príslušnej strany bol v súlade so stanovami SZPB a zároveň v súlade so zákonom 487/2013 Zb. o poslaní a postavení SZPB.

Do volieb s rozumom, bez emócií

V poslednom období narastá tlak z časti členskej základne organizovať protesty a vystúpenia, ktoré majú čisto politický charakter. Či už ide o zapájanie sa do súboja o získanie moci alebo o zmenu mocenských pomerov. Na dokreslenie považujem za potrebné napísať, že podpora politického programu strany nevyžaduje členstvo v nej.

Dovoliť si ešte upriamiť pozornosť k zmluvám či memorandám o spolupráci s inými záujmovými organizáciami i politickými stranami. SZPB ich uzatvára v súlade s paragrafom 16 zákona o združovaní, ktorý to umožňuje. Všetky dohody schválili príslušné orgány zväzu.

Neverte politikom, ktorí hovoria o apolitickej politike. Ak to myslia čo i len trochu vážne, tak tárajú. Ak chcú dosiahnuť svoj cieľ – vládnuť a vykonávať moc – chcú robiť politiku. Je to dosť podstatný rozdiel medzi politizovaním a politikárčením. Napokon, keď prídu voľby, riadme sa rozumom, emócie si nechajme na športové podujatia.

Viem, čo je ľudská solidarita

Gabriela Rothmayerová

Iba málokto podal také sugestívne i dojímavé svedectvo o holokauste ako Arnošt Lustig. Preto sa stal svetovo významným spisovateľom. Týždenník Slovo s ním 27. apríla 2005 priniesol pod názvom Človek potrebuje oveľa menej, než si myslí rozhovor, z ktorého Vám dnes prinášame výňatok. Celý rozhovor s jedným z najlepších židovských spisovateľov a zároveň večným chalanom nájdete na internete na adrese <https://noveslovo.sk/node/75416>.

Čítali ste knihu Stefana Zweiga Svet včerajška?

Nie, tú som nečítal. Čo je v nej zaujímavé?

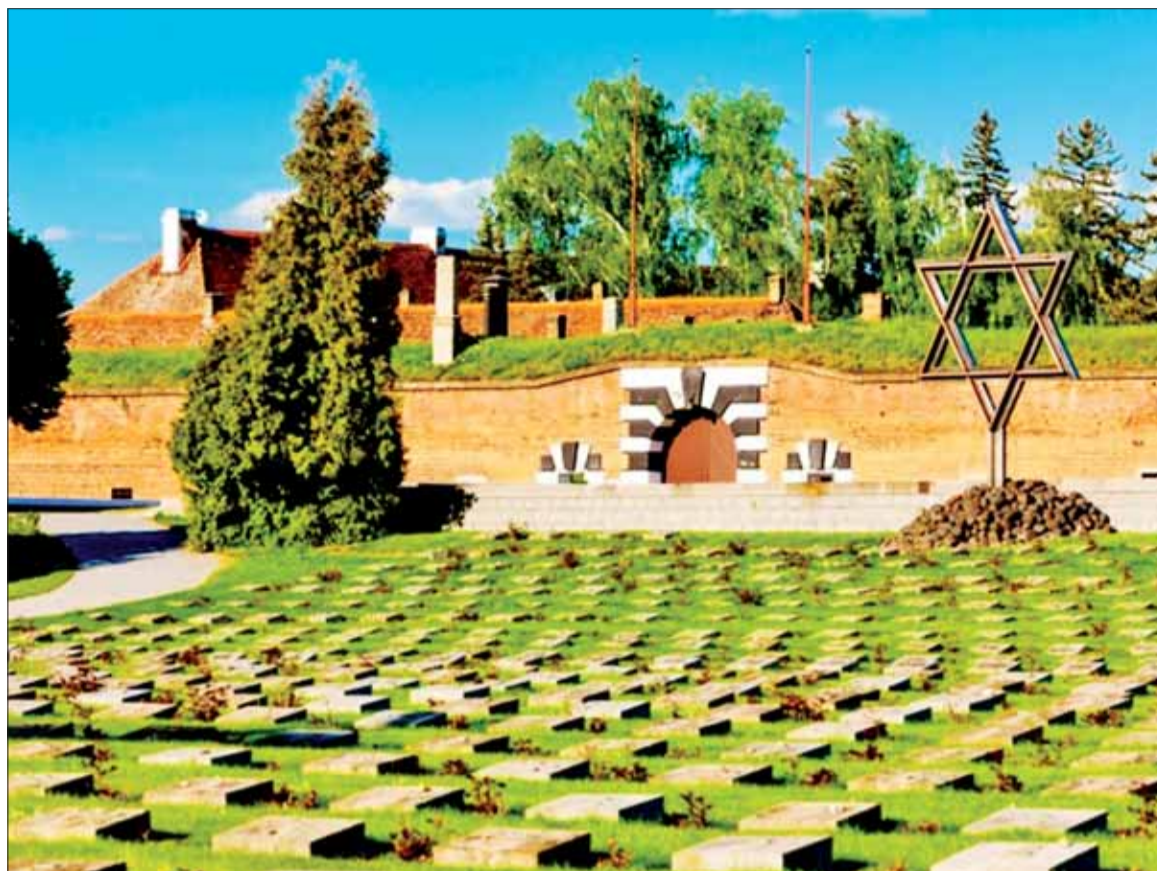
Stefan Zweig charakterizuje čas svojho detstva pred prvou svetovou vojnou ako zlatý vek istoty. Všetko v tisícročnej rakúskej monarchii akoby boli založili natrvalo. Ľudia si plánovali budúcnosť, všetko v rozľahlej ríši stálo pevne a neochvejne na svojom mieste. Nik neveril, že môže prísť prevrat, tobôž nie vojna. A potom prišla... Ako si vy spomínate na čas svojho detstva?

Predovšetkým – Stefan Zweig pochádzal z celkom inej vrstvy ako ja. Takže moje detstvo bolo skôr svetom neistoty. Moji rodičia nemali majetok, nevyrastal som v salónoch ako Zweig, koľkokrát som aj dva dni nejedol. Ale bol to krásny čas, lebo detstvo je vždy krásny čas. No pocit istoty v ňom nebol. Skôr pocit nespravodlivosti sveta – to áno, ten tam bol.

Tak ako vy žili mnohí vaši priatelia v pražskej Libni. Nie všetkých však postihol osud vydedenca. Vnímali ste to aj vtedy tak

ostro? Vedeli ste, o čo ide, keď vás odviezli do Terezína?

Všetko, čo vám teraz poviem, musíte merať optikou mladosti. Prišli sme do mestečka, ktoré malo svoj poriadok, ubytováli ma v domove mládeže, obaja rodičia aj sestra boli v mestečku so mnou a bolo tam aj množstvo krásnych dievčat. Bol som v izbe s akože najväčšími grázlami. Boli to báječní chlapi! V Terezíne som žil, lebo som bol práve tam. Vidím otecka, ako mi čistí futbalové topánky, lebo v Terezíne chytám za dorastenecké mužstvo. Spím na slamníku plnom bĺch a čítam Dostojevského Zločin a trest. (Bola to moja prvá viazaná kniha.) Vidím ženskú celu, kde som sa zoznámil so svojim prvým dievčaťom... Ale nechcem priveľmi hovoriť o sebe – lebo by sa mohlo zdať, že som bol aj v tom Terezíne šťastný. A viete, koľkých ľudí by sa to mohlo hlboko dotknúť? Prišiel tam povedzme bankový úradník, ktorý žil predtým v peknom dome, jeho manželka sa venovala umeniu, deti chodili do dobrých škôl – a odrazu ho sotili na najnižší spoločenský stupie-

Malá pevnosť s národným cintorínom v Terezíne.

nok bez akejkolvek budúcnosti. Nie preto, že urobil niečo zlé, iba preto, že sa narodil ako Žid. Akú mal pred sebou perspektívu, okrem cyklónu B? Mladý človek na to nemyslí – keď mi povedali, že všetci chcípeme, tak som povedal – to mi je jedno, ja som si užil také krásne veci do svojich dvanástich rokov... A asi som neveril, že by ma niekto zabil. A ešte niečo – pre dospelého človeka nielen nedostatok, ale aj strata dôstojnosti znamená strašnú traumu.

Viete, čo ma vždy fascinuje? Že nacizmus sa nezrodil zo dňa na deň, že trvalo dni, týždne, roky, kým sa uplatnili všetky tie zákazy, ktoré z ľudí rovnocenných „vytriedili“ ľudí označených. Ako je možné, že to vaši susedia, priatelia, známi prijímali? Ne-postrehli to, nevšimli si to? Ne-reagovali?

Reagovali.

A ako reagovali?

Hanbili sa za to. Niektorí si nás, samozrejme, nevšimli,

niektorým to vyhovovalo – spomínam si, bol tam u nás v dome taký fašista, ktorý mal z nášho prenasledovania prospech, takže mu vyhovovalo, ale väčšina sa hanbila. Možno aj preto, že to boli Česi a vedeli, že Slovania sú v poradi na vyhladenie ako druhí. Moja maminka si nechala u priateľov Čechov posteľnú bielizeň, a po vojne jej ju tí ľudia vrátili. Ľudia v našom prostredí, kde som vyrastal, sa správali väčšinou slušne a mám ich dodnes rád.

Arnošt Lustig

bol český židovský spisovateľ svetového významu. Okrem Československa sa hlboko zapísal do kultúry a najmä literatúry a filmového umenia v Izraeli, ale aj v Spojených štátoch, kde dlhé roky prednášal film, literatúru a scenáristiku.

Narodil sa 21. decembra 1926 do rodiny malého obchodníka v Prahe – Libni, kde býval s rodičmi a sestrou Hanou. Po ukončení obcej školy už reálku nedokončil, pretože ho v roku 1941 z rasových dôvodov zo školy vyhodili. Tak sa vyučil za krajčírka, ale už 13. novembra 1942 ho poslali do Terezína. Potom ho presúvali z jedného koncentračného tábora do druhého, takže zažil a našťastie prežil aj Auschwitz a Buchenwald. V apríli 1945 sa mu

Arnošt Lustig na autogramiáde v Brne v apríli 2009.

ako zázrakom podarilo ujsť z pochodu smrti z Buchenwaldu do Dachau, po strastiplnej ceste sa dostal do rodnej Prahy, kde sa ukrýval až do konca vojny.

Holokaust okrem neho prežila aj mama a sestra, otca poslali po príchode do Auschwitzu v roku 1944 rovno do plynovej komory, pretože nosil okuliare a mal „už“ 52 rokov.

Po vojne sa oženil s Věrou Weisiltzovou (1927–2009). A ako mnoho židovských mladíkov v tej dobe aj on, uchvátení komunistickými ideálmi a najmä hrdinstvom komunistov za vojny vstúpil do komunistickej strany. Od roku 1946 študoval na Vysoké škole politických a spoločenských vied a písal do novín a časopisov. V roku 1948 v Izraeli ako spravodajca Lidových novín informoval o izraelsko-arabskej vojne a po návrate prešiel do Československého rozhlasu. Potom bol vedúcim kultúrnej rubriky v Mladom svete a popri tom aj scenáristom Československého filmu.

Invázia vojsk Varšavskej zmluvy ho v auguste 1968 zachytila v Taliansku, kde trávil s rodinou a ďalšími novinármi a umelcami dovolenku. Najskôr odišli do Juhoslávie, kde pôsobil v záhrebskom filmovom štúdiu, potom boli krátko v Izraeli a od roku 1970 vo Washingtone, kde sa v roku 1978 stal profesorom na Americkej univerzite.

Po novembri 1989 sa okamžite vrátil do Prahy, kde vydal ďalšie desiatky kníh a pôsobil aj ako novinár. Zomrel 26. februára 2011 na rakovinu.

Arnošt Lustig s manželkou Věrou, pred nimi sú ich deti Josef a Eva, 1959.

Arnošt Lustig s dcérou Evou.

Všimla som si aj z vášho rozprávania v knihe 3 x 18, že máte veľký zmysel pre odpustenie.

– Odpustenie je jedna z najväčších cností človeka. Som za odpustenie, lebo je to most, ktorým prichádza človek k človeku.

Vo svojej najnovšej knihe sugestívne opisujete, ako sa rozširovala zóna zákazov pre Židov. Až prišlo na také minuciozity, že si nesmeli kúpiť cesnak a cibuľu... Hovoríte, že napriek tomu solidarita fungovala.

Fungovala. Raz šiel môj tátnik na letisko odpratávať sneh. Pochodovali a vedľa môjho tátnika pochodoval Vlajkár (člen fašistickej Vlajky, pozn. G.R.) Otec mal na pleci lopatu a strčil jej násadu tomu Vlajkárovi medzi nohy. Vlajkár spadol. Okolo šiel strážnik a ten Vlajkár hovorí: pozrite sa, tento židák ma strčil, aby ma poranil! A ten stráž-

nik na to: Lutujem, ale nie som v službe. To je pre mňa strašne dôležité. Viete, ja dodnes mám rád rozprávky, lebo sa v nich všetko dobre skončí. Mňa zaujíma to dobré v ľuďoch – zlého je veľa, ale ja si radšej spomínam na tie dobré momenty.

Primo Levi vo svojom otriasajúcom svedectve z koncentračných táborov hovorí o tragickej strate solidarity.

Viete, ak sú ľudia v hroznej situácii, pod tlakom, tak sú nervózni a prebúdzajú to v nich základné inštinkty prežiť: prvý je sexuálny, množiť sa, druhý inštinkt hladu, najesť sa, ber kde ber, hoci vziať mame alebo dieťaťu, a tretí inštinkt pud sebazáchovy. Zachovať seba, nie toho druhého. Primo Levi si všimol, ako sa správa človek pod tlakom. Podal objektívny obraz tej „nezdeliteľnej“ zúfa-

Arnošt Justig v Prahe na jar 2008.

lej situácie. A ani jeho vynikajúci mozog mu nestačil, aby dokázal odovzdať tú strašnú skúsenosť – bol z nej taký zúfalý, že sa zabil. Ale keď ste spomínali ten nedostatok solidarity. Ja

mám v pamäti, ako kráčam cez lágér, bola strašná zima, fúkalo, pršalo, bol som celý mokrý. Uprostred stál hlúček židovských mužov – starších mužov, okolo 45 rokov, ktorých ešte

neposlali do plynu pre ich starý vek – a pýtali sa ma: tebe je zima, však? Odpovedal som – to je ale otázka, samozrejme, že mi je zima, prší, fúka... a oni na to: poď medzi nás, my ťa zohrejeme. Nemali nič, len svoje telá, a vzali ma medzi seba a svojim ľudským teplom ma zohriali. Od tých čias viem, čo je ľudská solidarita. Viem o nej!

V akých časoch žijeme dnes?

Čítal som, že žijeme v časoch protikladov. Máme vyššie domy, ale menšiu trpezlivosť, ako sa zabývať. Širšie cesty, ale užšie obzory. Môžeme si viac kúpiť, ale menej užiť. Máme viac pohodlia, ale menej času. Väčšie vzdelanie, menej rozumu. Lepších doktorov, horšie nemocnice. Viac majetku, menej hodnôt. Vyššie príjmy, nižšiu morálku. Obsiahli sme už všetky biele miesta na mape, ale nevidíme ani na susedov ani do svojej duše.

Titul knihy Arnošta Lustiga Dom vrátenej ozveny.

Titul knihy Dany Emingerovej Živel Lustig vydané roku 2011.

Einstein koncentrákov

Arnošt Lustig osobne spísovateľ'a Prima Leviho nepoznal: „Bol Talian a bol v inom lágri ako ja.“ Ešte výraznejší a tragickejší rozdiel medzi oboma židovskými spisovateľmi je však v tom, že Levi, hoci prežil holokaust, napokon svoj poznačený život neuniesol. Po tom, čo všetko zaznamenal, odišiel zo sveta dobrovoľne.

Lustig zdôrazňuje, že v čase internácie v koncentráku bol v porovnaní s Levim niekým úplne rozdielnym. „Primo Levi bol človek s vynikajúcim mozgom. Prišiel do lágru s týmto nadaním. Kým ja som bol chlapec absolútne bez vzdelania, ktorý všetko posudzoval svojím zvieracím inštinktom. Takže to je asi taký rozdiel, akoby zavreli do lágru Sokrata a jeho upratovača. Ja som bol v role toho upratovača. Je šťastím osudu, že taký človek vôbec existoval. Jeden jediný z tých státisícov, ktorí prežili, a z tých miliónov, ktorí neprežili.“

Podľa Lustiga „Primo Levi je Albert Einstein v pozorovaní koncentračného tábora.“

Život v terezínskom ženskom tábore.

Komunisti boli nejlepší ľudia

Nacistické koncentračné tábory boli konfrontáciou dobra a zla. Lustig hovorí, že je jasné, kedy v človeku zvíťazilo zlo: „Ak vo mne prevládne pocit, že je mi jedno, či niekoho nakazím zhubnou chorobou, ak sa tak stane, poviem si, patrí mu to, hlavne, aby mne bolo dobre, tak vo mne zvíťazilo zlo.“

Gabriela Rothmayerová pripomína, že „najhoršie zločiny spáchali ľudia v mene tých najsvätejších ideálov“. Koľkí z nás vstupovali práve v mene tých úžasných ideálov do komunistickej strany? „Najsvätejšie ideály priviedli do komunistickej strany milióny ľudí. Keď sa z ideálov stal (s)prostý boj o moc, sklamanie bolo o to silnejšie,“ konštatuje vynikajúca slovenská spisovateľka a novinárka.

Komunizmus – svet, aký by mal byť?

Aj pre Lustiga boli komunisti najskôr svetlým vzorom: „Komunisti v koncentračných táborech boli najnezištnejší, nejlepší ľudia. Odtrhali si chlieb od úst, aby zachránili život dieťaťa. Nemali moc, preto boli takí. To až potom, keď sa dostali k moci, zabili človeku dušu. Nelíšili sa od nacistov. Mne sa to nehovorí ľahko, pre mňa nie je jednoduché porovnávať komunizmus a nacizmus, veď som sa prihlásil ku komunistickému hnutiu, v ktorom som videl ideá-

ly, bez ktorých človek nechce žiť – rovnosť, toleranciu a spravodlivosť.“

Už som vám hovoril o tom základnom pociťte svojho detstva – nespravodlivosti. Komunizmus hovoril o svete, aký by mohol byť. Bez rasizmu, spravodlivý ku všetkým bez ohľadu na to, kde a komu sa narodil. Poznal som aj v najhorších časoch nezištných, ktorí sa nehlásili ku komunistickej strane z oportunistizmu preto, že to bola víťazná strana a stranícka legitimácia pomáhala k bytu, miestu, výsadnejšiemu postaveniu v spoločnosti.“

Behali s prihláškou

„Keby dnes niekto povedal mladým ľuďom, že mnohí vstúpili do komunistickej strany z túžby po náboženskej tolerancii, vysmiali by ho,“ konštatuje A. Lustig. „Ale spočiatku to bola pravda. O to bolo sklamanie, rozčarovanie tých pocitových strašnejšie. No je smiešna a trochu pokrytecká otázka niektorých, čo sú múdri až po bitke: ako si mohol vstúpiť a zostať tak dlho? Je to trochu snobská otázka ľudí so zdvihnutým nosom.“

Z vlastnej skúsenosti viem, že ne jeden z tých salónnych intelektuálov, čo sa takto pýtajú, behali s prihláškou do strany a až po rokoch, keď ich ta nevzali, robia z núdze cnosť. Mohol by som vám ich zopár vymenovať.“

Hitler chválil farára, ktorý

Viera Kováčová, Múzeum SNP
Foto: archív Múzea SNP

Príslušníci 322. strelckej divízie Červenej armády oslobodili 27. januára 1945 Auschwitz-Birkenau. V tomto najväčšom koncentračnom tábore na okupovanom území Poľska našli iba 7 600 žijúcich väzňov. Prítom od jeho vzniku v roku 1941 popod bránu s cynickým nápisom Arbeit macht Frei prešlo okolo 2,5 milióna ľudí.

Nemeckí nacisti priamo tam zavraždili asi 1,1 milióna osôb, z toho cca 900-tisíc v plynových komorách a 200-tisíc zomrelo na následky hladu, chorôb či zločinných pokusov „anjela smrti“ Josefa Mengeleho. Zo Slovenska v roku 1942 len do Auschwitzu vypravili 19 železničných transportov s 18 746 Židmi.

S vervou prijímané protirasistické opatrenia

Hlinkova slovenská ľudová strana začala realizovať protidemokratické kroky hneď po nástupe k moci 6. októbra 1938. Súbežne s likvidovaním opozície horlivo plánovala protizidovskú politiku podľa vzoru Tretej ríše. Slúžili na to desiatky nariadení a zákonov publikovaných v Slovenskom zákonníku v rokoch 1939 až 1945.

V mocenskom boji vnútri HSLS sa diferencovali dva tábory. Radikálny, ktorý reprezentovali Vojtech Tuka a Alexander Mach, sa snažil o nacifikáciu politického systému a výraznejšie rozšírenie spolupráce s Nemeckom. Predstavitelia umierneného krídla sa opierali o nespornú autoritu Jozefa Tisa, ktorý v záujme udržania si pozície často ustupoval radikálom až za hranice svojich predsavzatí a cieľov.

V Berlíne dobre prečítali osobnostný profil prezidenta a uvedomovali si, že bude dostatočne lojálny voči Ríši, preto po celú existenciu vtedajšej Slovenskej republiky nesiahli na jeho ambície.

Nestalo sa tak ani po salzburških rokovaníach, keď sa v rámci HSLS posilnilo postavenie radikálov. Tisovu pozíciu však neoslabil natoľko, aby nemohol naďalej zvädzať vnútrostranícke súboje, ktoré jeho od-

porcovia viedli nevyberanými prostriedkami.

Uznanie Tisovej ústretovosti Berlínu

Popri vstupe Slovenska do vojny proti ZSSR, zápase o Hlinkovu gardu a zákone o HSLS sa najdôležitejším bojom stalo riešenie

hitlerovského Nemecka na vysťahovanie Židov, ale i slovenskou ústretovosťou.

Slovenský snem ústavným zákonom z 3. septembra 1940 splnomocnil vládu, aby počas jedného roka urobila všetky potrebné opatrenia na dokončenie arizácie. Zákon jej umožnil realizovať politiku antisemitizmu prostredníctvom nariadení – bez kontroly parlamentu. Podpísal ho aj dr. Tiso.

Z poverenia premiéra rokoval Morávek už koncom mája 1941 s nacistickými poradcami Dieterom W. Wislicényom a Erichom Gebertom o možnosti vyviezť

svojho vozidla. Porozprával mi, že večer 9. júla Koso jeho a Morávka požiadal, aby prišli do jeho hotelovej izby a tam sa vyjadril, že systém pracovného nasadenia Židov je v tejto forme nekresťanský a nehumánny a že na Slovensku bude treba nájsť inú formu... Pri rozlúčke v Žiline sa Koso predom mnou vyjadril nanajvýš pochvalne o tom, čo videl a veľakrát sa poďakoval, že sme mu túto cestu umožnili.“

Už v deň vyhlásenia SR 14. marca 1939 snem svojim prvým zákonom splnomocnil vládu, aby prostredníctvom nariadení vykonávala všetko, čo bolo v prechod-

„Učením katolíckej morálky ným bojom proti všetkým šho národa patril od dávna slovenský ľud a usiloval o j otázke, zodpovedá láske k r

Odpoveď Jozefa Tisa v rozhovore p katolíckeho kňaza k rigoróznemu

Nezaostával v tom ani prezident Tiso, keď po prijatí týchto vládných nariadení zahraničným novinárom povedal: „Židia boli vždy rozkladným živlom. Tento sociálny a hospodársky nový poriadok možno uskutočniť len vtedy, keď židovstvo bude definitívne vylúčené, keďže toto bolo aj na Slovensku rozkladným živlom a najdôležitejším nositeľom marxistických a liberalistických ideí.“

Židovský kódex

Legislatívny zbor predsedníctva vlády 1. septembra 1941 prerokoval v prísne dôvernom režime osnovu zákona, ktorý 9. septembra vyšiel ako nariadenie O právnom postavení Židov pod číslom 198/1941 Slovenského zákonníka, v dejinách skôr známy ako Židovský kódex. Išlo o súhrn predošlých zákonov a nariadení. Najobsiahlejšia časť sa týkala arizácie.

Kódexom Židov oficiálne zbavili majetku, o ktorý prišli predchádzajúcou arizáciou. To sa stalo základom na neskoršie zdôvodňovanie transportov. Vznikla totiž vrstva ekonomicky málo efektívneho obyvateľstva, ktorej sa museli zbaviť. Napokon bol to aj jeden z cieľov, ktoré chcel pred začatím transportov dosiahnuť Wisliceny: „Pozbavím na Slovensku 90 000 ľudí príjmu a majetku, vznikne z toho židovský problém, ktorý možno riešiť iba vysťahovaním.“

Po prijatí kódexu a relatívne ukončenej arizácii vznikla masa ľudí zbavená všetkých práv. Otázka jej odstránenia zo štátu sa pre organizátorov tohto procesu stala nanajvýš aktuálna. Ponuka zo slovenskej strany bola na svete a tak nacisti pritlačili.

„Pomocou Nemcov sa chceme

Alexander Mach s nemeckým ministrom vnútra Wilhelmom Frickom na prijatí v Berlíne.

židovskej otázky. Tisov zmierlivý postoj voči požiadavkám Berlína prekvapil samotného Adolfa Hitlera: „Je zaujímavé, ako nám ten katolícky farár Tiso posielal Židov.“

V zložitej vnútrostraníckej situácii Tiso Židom neposkytol žiadnu reálnu možnosť záchranu. Ich likvidácia sa začala z Tukovej a Machovej iniciatívy za asistencie vedúceho Ústredného hospodárskeho úradu Augustína Morávka.

Politika voči Židom dotvárala popri autoritatívnom a totalitnom obraze nacistické črty ľudáckeho režimu, poznačené nielen tlakom

aspoň časť Židov do Generálneho gubernátu, časti obsadeného Poľska. Svoju úlohu najlepšie definoval sám: „Je jasné, že keď sa Židom vezmú obchody a majetok, musí sa pre nich v nejakom zmysle nájsť ventil. Takýmto ventilom je vysťahovanie vo veľkom formáte.“

Expertná skupina s nemeckými poradcami

SS-Hauptsturmführer Wislicény, samozrejme, rátal s tým, že na Slovensku nájde ochotných spolupracovníkov, ktorým rasistické riešenie židovskej otázky priniese prospech. Nemýlil sa.

V polovici leta 1941 odišla do okupovaného Poľska skupina „odborníkov“, ktorú tvorili nemeckí beráteri Dieter Wislicény a Albert Smagon, a okrem Morávka i vedúci novozriadeného 14. oddelenia ministerstva vnútra, ktoré malo na starosti židovskú otázku, Gejza Konka, prezidiálny šéf ministerstva vnútra Izidor Koso, vládný komisár židovských pracovných táborov a stredisk Július Pečúch a veliteľ koncentračného tábora v Ilave Štefan Krchniak.

Z tejto návštevy podal Wislicény do Berlína správu, v ktorej sa o.i. uvádzalo: „Na spiatocnej ceste ma župný veliteľ Krchniak požiadal, aby som ho zobral do

nom čase potrebné na udržanie poriadku a zabezpečenie záujmov Slovenského štátu. Tento zákon sa mohol použiť i proti Židom.

Do leta 1941 vyšlo ešte niekoľko desiatok protizidovských nariadení a zákonov. Pronacisticky orientovaným ľudakom sa však videlo riešenie pomalé a nedôsledné. Bolo jasné, že sa onedlho skončí ročná platnosť splnomocňovacieho zákona. Radikáli z HSLS stupňovali protizidovskú kampaň najmä prostredníctvom tlače. Umiernení sa od nich líšili iba tým, že chceli postupovať pomalšie, no s rovnakým výsledkom.

Tiso a Tuka s Hitlerom na rokovaní v Salzburgu.

Plagát proti Židom – Úrad propagandy.

mu posielal Židov

hlásaná láska k národu sa prejavila na Slovensku aj účinným škodcom slovenského národa. K týmto škodcom slovenského národa, ktorý politicky potláčal a hospodársky vykorisťoval náš ľud. Ide o zaistenie nerušeného rozvoja národa.

ore časopis Neue Ordnung v Záhrebe na otázku, aké dôvody ho viedli ako riešeniu židovskej otázky, december 1941.

zbaviť všetkých Židov,“ vyhlásil Mach. „Najväčší krok sme urobili vtedy, keď sme boli v Hlavnom stane u Führera. Mali sme možnosť hovoriť s Heinrichom Himmlerom a v prítomnosti pána ministra zahraničia sa odpovedalo na otázku, koľko máme Židov u nás, že 90 000.

Povedali nám, že oni ich budú potrebovať.“

Na tajnej konferencii vo Wannsee 20. januára 1942 (bližšie v Bojovníku č. 2/2022) mohol Reinhardt Heydrich konštatovať, že sa na Slovensku problémy s deportáciami Židov neočakávajú.

Výsledok jednej z protizidovských demonštrácií v Bratislave na začiatku roka 1939.

Prísnejší ako norimberské zákony

Nemecký vyslanec v Bratislave Hanns E. Ludin v správe o prijatí Židovského kódexu uviedol: „Zákon sa opiera o rasovú myšlienku a v ostroži z časti presahuje nemecké židovské zákony.“ Sami ľudáci ho považovali za najprísnejší protizidovský zákon. Jeho uplatňovanie v praxi to potvrdilo.

Tisova rétorika sa v ničom nelíšila od radikálov HSĽS. Ak aj mal na vec iný názor, verejnosti to nedal najavo. Ani keď proti kódexu vystúpili katolícki biskupi a diplomaticky protestoval pápež Pius XII.

Protizidovská kampaň pracovala naplno. Gardisti vyvolávali nenávisť voči Židom, na ospravedlnenie deportácií sa zneužívalo kresťanské ctenie Slovákov. V 19. bode uznesenia vlády z 24. marca 1942 sa lakonicke konštatovalo: „Vláda schválila návrh ústavného zákona o odstránení Židov z územia Slovenskej republiky.“

Na druhý deň vypravili prvý vlak, v ktorom bolo tisíc židovských dievčat a mladých žien. Územie republiky opustili nadržanom 26. marca, aby o niekoľko hodín vstúpili do pekla Nemcami nazvanom Auschwitz. Tak sa odštartovala akcia David.

Ludové noviny proti Židom, 24. august 1941.

Zároveň ministerstvo vnútra doplnilo smernice tým, že určovalo, ktoré skupiny Židov môžu zostať na Slovensku. Od ministerstva dostali žlté legitimácie. Po schválení vysídľovacieho zákona jednotlivé rezorty vydávali biele legitimácie, ktorými chránili aj rodinných príslušníkov týchto zamestnancov. Zákon prijali až 15. mája, keď už odtransportovali 38 169 spoluobčanov.

Nútenému vysťahovaniu sa mohli vyhnúť tí, čo sa nechali po-

krstiť najneskôr 14. marca 1939, ako aj tí, ktorých potrebovali jednotlivé ministerstvá, chránila ich prezidentská výnimka (Tiso ju udelil asi tisícke ľuďom) a tí, čo žili v zmiešaných manželstvách (okolo 8-tisíc). Ministerstvo hospodárstva protežovalo 6 135 osôb, rezort dopravy a verejných prác približne 2 500. Tak štát do- kopy chránil 24 435 slovenských Židov z celkovej počtu 89-tisíc. Do vypuknutia Povstania...

Upravené a medzititulky redakcia Bojovník

Likvidátori slovenských Židov

Ľudácky politik a propagandista **Alexander Mach** sa narodil 11. 10. 1902 v Slovenskom Mederi. Študoval v Ostrihome a Trnave bohoslovestvo, no roku 1922 sa rozhodol pre kariéru v Slovenskej ľudovej strane, kde získal stálu náklonnosť V. Tuku. Vďaka nemu sa dostal do vedenia polovojenskej Rodobraný i politického výboru strany.

Alexander Mach

Mach bol šéfredaktorom denníkov Slováka a Slovenská pravda. Aktívne sa podieľal na rozbižaní ČSR, v októbri 1938 sa stal šéfom Úradu propagandy, v nasledujúcom roku hlavným veliteľom Hlinkovej gardy. Po rokovaní s Hitlerom a Ribbentropom v Salzburgu 28. júla 1940 pôsobil aj ako minister vnútra a podpredseda vlády. Ako predstaviteľ nacistického krídla HSĽS spoluzodpovedal za perzekúcie Židov a antifašistov, vrátane ich transportov do koncentračných táborov. Krátko pred SNP vyhlásil stanné právo, no takmer nik ho nedodržiaval, dokonca 26. augusta 1944 v Ružomberku vzbúrená armáda a partizáni prevzali moc. Bol nútený abdikovať. V marci 1945 utiekol do Rakúska, kde ho zatkli Američania a vydali do ČSR.

V roku 1947 sa pred Národným súdom na rozdiel od Tisa k spáchaným zločinom s ľútosťou priznal, odsúdili ho iba na 30 rokov väzenia. Prezident L. Svoboda ho 9. 5. 1968 amnestoval. Po prepustení na slobodu žil v Bratislave, kde zomrel 15. 10. 1980.

Nemecký beráter (poradca) na likvidáciu Židov

Dieter Wolfgang Wisliceny sa narodil 13. 1. 1911 vo východopruskom mestečku Regulowke (teraz v Poľsku). Štúdium za protestantského pastora vo Wroclawi neskončil. V roku 1931 vstúpil do NSDAP, neskôr sa stal členom SA a SS. Od septembra 1934 pôsobil na Hlavnom úrade Sicherheitsdiestu (SD) v Berlíne, kde spolupracoval s jedným z hlavných organizátorov nacistického holokaustu A. Eichmannom.

Ako šéf Referátu pre židovské záležitosti sa podieľal na vykynožení Židov v Nemecku, Grécku, Maďarsku a v ďalších okupovaných alebo satelitných štátoch Berlína. Hneď po príchode do Bratislavy

SS obersturmbannführer Dieter Wisliceny, nemecký poradca slovenskej vlády pre riešenie židovskej otázky

ho 1. 9. 1940 prijal Tuka a spolu s ostatnými nemeckými „odborníkmi“ ho predstavil na slávnostnom zasadnutí vlády. Pomáhal Morávkovi pri dopracovaní a realizácii plánu na arizáciu židovského majetku a ďalších rasistických opatrení. Potom ako Wislicenyho po vojne pri Mníchove zadržali americkí vojaci, ocitol sa za mrežami. V roku 1946 vypovedal v procese s hlavnými obvinenými v norimberskom procese a pred Národným súdom v Bratislave, kde napokon aj jeho uznali vinným za spoluúčasť na deportáciách takmer 60-tisíc Židov zo Slovenska. Odsúdili ho na trest smrti obesením, rozsudok vykonal 4. 5. 1948.

Vedúci pracovník ÚHÚ, nedoštudovaný právnik **Augustín Morávek**, ktorý presadzoval protizidovské opatrenia a v rokoch 1940 až 1942 riadil odnímanie podnikov Židom, sa narodil 15. 7. 1901 v Trnave. Po dvojmesačnej študijnej ceste po Nemecku a Maďarsku na jeseň 1939 vypracoval 150-stranovú porovnávaciu štúdiu s návrhmi na postup riešenia tzv. židovskej otázky na Slovensku, ktorá zaujala premiéra Tuku. Z jeho podnetu Morávek vypracoval pripomienky k podľa nich málo radikálnemu protizidovskému zákonu.

V septembri 1940 vykonal v sprievode Wislicenyho ďalšiu zahraničnú cestu do Viedne a Prahy. V novom návrhu predpokladal odobratie základných občianskych, ľudských i náboženských práv Židov, ich označenie žltou hviezdou a izo-

láciu v getách. Po dosadení na čelo ÚHÚ získal neobmedzené kompetencie v riadení arizácie, v ktorom sa dopúšťal manipulácie s majetkovými prevodmi, klientelizmu a korupcie.

V desiatkach prípadoch sa zmocnil cudzieho majetku osobne alebo spolu s príbuznými a dôvernými pracovníkmi. Súčasne uprednostňoval arizátorov nemeckej národnosti pred Slovákami, za čo si vyslúžil ostrú kritiku aj v ľudáckej tlači. Tuka však držal nad ním ochrannú ruku. Morávek po diskusiách s nacistickými poradcami navrhol, aby sa podľa nemeckého vzoru aspoň časť Židov premiestnila do okupovaného Poľska. Ich sústredenie na Slovensku a následné transporty prenechal ministerstvu vnútra.

Keď sa v lete 1942 oslabila Tukova pozícia, Morávkova činnosť v ÚHÚ sa stala predmetom vyšetrovania. Rezignoval na funkciu, odišiel do Maďarska, kde sa po roku 1943 jeho stropy i s časťou ulúpeného majetku strácajú. Po vojne sa ocitol na listine hľadaných vojnových zločincov, retribučný súd v Bratislave ho v neprítomnosti uznal vinným zo zločinu domácej zrady a kolaborantstva. Výkonu trestu sa však vyhol. Kto vie, kde a akého veku sa dožil.

Augustín Morávek

Martin Krno

Stará Ľubovňa si pripomenula oslobodenie

Lýdia Hricíková,

členka predsedníctva oblastnej organizácie SZPB Stará Ľubovňa

Po štátnej hymne Slovenskej republiky slová básne otvorili 24. januára slávnostné zhromaždenie pri príležitosti 77. výročia oslobodenia mesta Stará Ľubovňa Červenou armádou.

Na pietnom akte pri pomníku padlých, ktorý zorganizoval mestský úrad a SZPB v Starej Ľubovni sa zúčastnili predstavitelia verejnej a štátnej správy, organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja (PSK) a mesta, zástupcovia politických strán, hnutí, občianskych združení a žiaci miestnych škôl.

Primátor Ľuboš Tomko sa vo

vystúpení venoval historickým faktom sprevádzajúcim slávný 24. január 1945, ktorý bol začiatkom mierového života obyvateľov nášho mesta.

Podpredseda OblV SZPB mjr. v. v. Peter Kober odovzdal ocenenia SZPB členom mestskej organizácie Márii Vyšovskej a Jozefovi Stašákovi pri príležitosti ich významných životných jubileí.

Členovia SZPB v Starej Ľubovni s oceneniami pri príležitosti životného jubilea.

foto: Jozef Krajger

Okrem zástupcov mesta, SZPB a okresného úradu venec položil aj podpredseda PSK Peter Bizovský a jeho poslanec Peter Sokol. Slávnostný sprievod uzatvárali členovia občianskeho združenia Brat za brata – motorkári Slovenska.

V závere podujatia vyslovili jeho účastníci jasné a zreteľné „nie“ všetkým prejavom nenávisť, nepriateľstva, neznášanlivosti, nepokoja a nepohody, a jasné a zreteľné „áno“ všetkým ľuďom dobrej vôle, pre ktorých mier nie je len slovom, ale jednou z najdôležitejších hodnôt života.

Zasadanie OblV SZPB v Trebišove

Milan Urban, predseda OblV ZPB Trebišov

Na mestskom úrade v Trebišove sa 21. januára prvýkrát v tomto roku zišiel oblastný výbor SZPB v Trebišove.

Členovia predniesli správy o činnosti, hospodárení a kontrole za uplynulý rok. Rokovalo sa o zrušení ZO SZPB Vojčice pre nečinnosť, neplatenie členského a nezaujme jeho členov o ďalšiu prácu.

Ďalej členovia preberali zmenu na poste predsedu KMP SZPB kvôli jeho nečinnosti. Rokovalo sa aj o možnosti usporiadania XVIII. zjazdu SZPB, ktorý sa bude konať na budúci rok, v Trebišove.

V prvom štvrtroku si členovia SZPB z Trebišova naplánovali kladenie vencov k pamätníku padlých či podujatie k MDŽ. Výbor udelil pochvalné listy jubilatkom Agnese Mantičovej a Pavlovi Ferencovi.

Momentka zo zasadania OblV SZPB Trebišov.

foto: Alexander Gergely

Obetiam nešťastia pri Hejciach

Ján Martinko

V roku 2018 odhalili v tesnej blízkosti NKP Háj-Nicovô pomník novodobým vojnovým veteránom, ktorí zahynuli pri plnení úloh v zahraničných misiách a operáciách.

V stredu 19. januára sa pri ňom prvýkrát konala pietna spomienka pri príležitosti 16. výročia leteckého nešťastia pri maďarskej obci Hejce, kde havarovalo vojenské dopravné lietadlo AN-24 so slovenskými vojakmi vracajúcimi sa z mierovej

misie v Kosove. Pri tejto leteckej tragédii zahynulo 39 mužov a 3 ženy, prežil len Martin Farkaš.

Na spomienkovom podujatí sa zúčastnila delegácia MO SR na čele s generálnym riaditeľom sekcie ľudských zdrojov Martinom Jakalom, delegácia Akadémie ozbrojených síl M. R. Štefánika vedená rektorom Jozefom Putterom, zástupcovia OblV SZPB, Únie vojnových veteránov a Klubu vojenských dôchodcov Liptov. Prítomní si uctili pamiatku novodobých vojnových veteránov položením vencov.

Výročie na Dargovskom priesmyku

Alexander Gergely

V bojoch o Dargovský priesmyk utrpela Červená armáda ťažké straty, odhadom 4- až 5-tisíc vojakov. Napriek tomu sa jej podarilo poraziť nepriateľa.

Neľahké boje medzi vojskami Wehrmachtu a Červenou armádou prebiehali v oblasti Dargovského priesmyku od 9. decembra do 18. januára 1945, kedy nemecké vojská v dôsledku mohutnej sovietskej ofenzívy začali ustupovať. O deň neskôr, 19. januára 1945, oslobodili zväzky 18. armády Košice.

Pamätník na Dargove.

foto: autor

Presne po 77 rokoch si členovia ZO SZPB z Likavky 26. januára zapálením sviečky pripomenuli popravu 11 antifašistov z ružomberskej väznice Sondrekomandom 7A na Kramariskách v katastri Likavky.

Foto: redakcia

Vence ku všetkým pamätníkom

Ián Stankovič, predseda ZO SZPB Dargovských hrdinov, Košice

Deň oslobodenia Košíc Červenou armádou si 19. januára pripomenuli predstavitelia mesta, členovia SZPB a Zväzu Rusov kladením vencov a kvetov ku všetkým pamätníkom osloboditeľov v Košiciach.

Najviac ľudí prišlo na Námestie osloboditeľov. Pri pomníku generála I. J. Petrova v mestskom parku všetci prítomní jedomyseľne odsúhlasili protestné memorandum proti podpísaniu Zmluvy o vojenskej spolupráci medzi USA a Slovenskom adresovanú v mene OblV SZPB vláde a prezidentskej kancelárii.

Jeden z košických pomníkov osloboditeľom.

foto: autor

Spomienka vo vypálených obciach

Michal Peter, predseda OblV SZPB Vranov nad Topľou

Obce Petrovce, Zlatá Baňa, Hermanovce a Matiaška Nemci 7. januára 1944 nemilosrdne vypálili. Uplynulo už 77 rokov, odkedy vojská Červenej armády oslobodili mestá a obce juhozápadnej časti okresu Vranov nad Topľou.

V okresnom meste sa 18. januára pod záštitou primátora Jána Ragana konala pietna spomienka spojená s kladením vencov pri pamätníku osloboditeľov na Námestí slobody za účasti zástupcov štátnej správy, samosprávnych orgánov, oblastného výboru SZPB a predsedu Matice slovenskej Mariana Gešpera. Účast-

níci položili veniec aj pri pamätníku Matice slovenskej pri príležitosti 103. výročia oslobodenia mesta spod maďarskej nadvlády príslušníkmi 4. stotiny 1. práporu 1. pluku Slovenskej slobody.

Osloboditeľov si uctili aj v meste Hanušovce nad Topľou – pri obnovenom pamätníku padlým osloboditeľom v 2. svetovej vojne – ako i v obciach Bystré, Petrovce, Hermanovce nad Topľou a Matiaška. Na niektorých pietnych aktoch sa zúčastnili aj žiaci ZŠ a MŠ, ktorí mali na besedách veľký záujem o historické udalosti z obdobia 2. svetovej vojny.

Vojská Červenej armády pod velením generála Petrova oslobodili vranovský región 19. januára 1945.

Upozornenie pre všetkých

Jana Neupauerová

Zástupcovia mesta a ZO SZPB sa stretli 28. januára na pietnej spomienke pri príležitosti 77. výročia oslobodenia mesta Spišská Belá spod nemeckej okupácie.

Spomienkové podujatie sa konalo pri hrobe neznámeho sovietskeho vojaka na mestskom cintoríne. Prítomní v príhovoroch zdôraznili najmä to, že na tragédie a hrôzy, ktoré naši predkovia prežili, nemožno nikdy zabudnúť.

Pripomínanie si dôležitých momentov 2. svetovej vojny by nemalo byť len tradíciou, ale najmä aktom upozornenia, ktoré je adresované všetkým, že fašizmus a jeho nové podoby treba zastaviť.

Pri hrobe neznámeho sovietskeho vojaka v Spišskej Belej.

foto: autorka

Výročie v Hnúšti

Olga Berceliová, ZO SZPB

Hnúšťa oslobodili vojská Červenej armády a rumunské jednotky o 6. hodine ráno 23. januára 1945.

Predstavitelia mesta a členovia našej

ZO si 24. januára pri pamätníku osloboditeľov pripomenuli tento pamätný deň. Po hymne sa občanom prihovoril predseda ZO SZPB Pavel Kysel, po ktorého slovách nasledovala báseň. Príhovor mal aj zástupca primátora mesta Grigorij Šamin.

Účastníci spomienkového aktu v Hnúšti.

foto: autor

Hold osloboditeľom

Ján Folvarký,
člen OKRK pri ObIV Stará Lubovňa

Aj tento rok 23. januára v obci Kamienka vzdali úctu osloboditeľom nielen členovia ZO SZPB, ale aj ďalšie spoločenské organizácie a obyvatelia obce. Všetkých prítomných na pietnom akte privítal starosta Juraj Jedinák.

Slávnostný príhovor predniesol člen predsedníctva OR SZPB v Starej Lubovni

a predseda historicko-dokumentárnej komisie Ladislav Šfachtovský, ktorý podrobne rozobral skutočný priebeh a postup vojenských operácií v regióne. Vyzdvihol neochvejnú chuť, elán a odhodlanie všetkých účastníkov tohto dobrodružstva.

Vedúci motorkárskej skupiny Brat za brata Peter Kunderát prítomným priblížil jej činnosť a všetkým poprial ďalšie mierové dni v spoločnom budovaní sveta bez vojen a utrpení.

V Kamienke si pripomenuli oslobodenie napriek mrazivému počasiu.

foto: autor

Výročie oslobodenia Smižian

Ján Dzurej, tajomník ZO SZPB Smižany

Členovia ZO SZPB Smižany si 27. januára pripomenuli 77. výročie oslobodenia obce. Spomienkový akt sa uskutočnil pri pamätnej tabuli, ktorá je umiestnená na budove kultúrneho domu.

Po štátnej hymne autor článku prítom-

ným priblížil spomienky, priebeh bojov a ich význam. Nasledovalo polozenie venca k tabuli. Pre stále pretrvávajúce protipandemické opatrenia sa časť slávnosti realizovala prostredníctvom obecného rozhlasu, kde zaznela báseň a príhovor starostky obce. Na záver sa obcou niesli tóny piesne Kto za pravdu horí.

Účastníci osláv oslobodenia v Smižanoch pri budove Domu kultúry.

foto: autor

Oslobodenie Svitú

Anna Hanzlíková, tajomníčka ZO SZPB Svit

V našom meste sme si výročie oslobodenia pripomenuli 28. januára pri Pamätníku padlých. Veniec položili okrem primátorky a jej zástupcu aj členovia SZPB, zástupcovia firiem, spoločenských organizácií a mládežníci z Centra voľného času.

Primátorka Dáša Vojsovičová priblížila prítomným históriu oslobodenia mesta a náš člen Perinaj sa podelil o osobné zážitky z vojny a zaspomínal na tragickú smrť otca.

V rámci pietneho aktu vystúpila dychovka Sviťanka, Podtatranskí Alexandrovci a zazneli i básnické slová. Členovia historického vojenského klubu Tiger držali spolu s policajtmí čestnú stráž.

Čestná stráž počas príhovoru primátorky Svitú.

foto: autorka

Súčasťou osláv je pri pamätníku inštalovaná výstava s názvom Po vojne. Na štyroch paneloch sú uverejnené osudy a fotografie 15 ľudí, ktorí prežili holokaust.

Pietny akt v Trebišove

Alexander Gergely

Do kameňa pamätníka uprostred malého parčíku v trebišovských kasárňach je vyrytých desať mien. Všetky majú rovnaký dátum úmrtia – 19. január 2006.

Aj členovia SZPB z trebišovskej oblasti si uctili pamiatku 42 slovenských vojakov, ktorí nešťastne zahynuli počas návratu z Kosova. Desiatich z nich boli príslušníkmi 21. mechanizovaného práporu v Trebišove. Pietny akt sa konal 19. januára pri mramorovej doske s menami zosnulých trebišovčanov, vlozenej do kamenného monolitu.

Účastníci pietneho aktu pri pomníku v Trebišove.

foto: autor

Chotármí Jarabina – Litmanová

Václav Homišan,
predseda ObIV SZPB Stará Lubovňa

ZO SZPB pod vedením Jozefa Lešigu zorganizoval turistický pochod krásnou prírodou chotárov Jarabina a Litmanová.

Účastníci si na ňom pripomenuli ne-

ľahké chvíle vojakov 1. gardovej armády generála Grečka pri oslobodzovaní obcí 24. januára 1945. Na pochode sa zišli všetky žijúce generácie. Spoločne si zaspomínali na žijúcich aj nežijúcich hrdinov tohto obdobia. Všetci sa zhodli na tom, že mier je v živote človeka neoceniteľný.

Účastníci turistického pochodu.

foto: autor

- **Banská Bystrica:** Ing. Bernard Pekár 85, Anastázia Krahulcová 86, Antónia Mašurová 84, Mgr. Stanislav Slačka 60, Mgr. Eva Holéciová 90, Dr. Jozef Bobok 83, Lýdia Kluvancová 75 a Radoslava Kozániková 50 rokov.
- **Bardejov:** Leonard Bañas 70, Mária Bereščaková 80, Mária Mikulová 81, Oľga Jaščušová 81, Ľubomír Skaloš 75 a Andrej Vašičkanín 75 rokov.
- **Blatná Polianka:** Mária Palalaiová 89 rokov.
- **Bojnice:** Ľudmila Rajecká 84 a Anna Tencerová 80 rokov.
- **Bratislava:** Františka Mlynková 91 a Lýdia Rukavická 84 rokov.
- **Breznička:** Oľga Géčová 70 rokov.
- **Brezno:** MUDr. Eva Kováčiková 70 rokov.
- **Brusno:** Peter Ferianc 40 rokov.
- **Čaňa:** Peter Remiáš 70 a Margita Lučkaiová 86 rokov.
- **Cetuna:** Zdena Janušiková 81 rokov.
- **Dobšiná:** Zuzana Herčková 75 rokov.
- **Dolný Kubín:** Mária Ranostajová 95 a Ing. Viliam Chupán 65 rokov.
- **Falkušovce:** Ján Jacko 60 rokov.
- **Hertník:** Amalia Kravcová 81 rokov.
- **Hniezdne:** Ján Marchevka 75, Eduard Nadzam 70 a Peter Ščigulinský 55 rokov.
- **Hnúšťa:** Júlia Selčanová 91, Bc. Ján Radič 55 a Ing.

- Erika Migaľová 55 rokov.
- **Horná Mičiná:** Milota Martincová 85 rokov.
- **Hrabské:** Anna Tokarčíková 81 rokov.
- **Hrušov:** Emília Bodnárová 70 a Ing. Andrej Kasala 70 rokov.
- **Chmeľová:** Vasil' Korba 80 a Fedor Zbihlej 81 rokov.
- **Kamienka:** Ján Derevjaník 70 rokov.
- **Kežmarok:** Anna Čermáková 98 rokov.
- **Kokava nad Rimavicou:** Ľudmila Kovalčíková 75 rokov.
- **Košice:** Dušan Rybanský 75, Marian Temkovitz 80 a Vlasta Vasková 55 rokov.
- **Krivé:** Andrej Dutko 70 rokov.
- **Liptovská Teplička:** Juliana Bohunčáková 93 rokov.
- **Ľubietová:** Jozef Dutka 70 rokov.
- **Lučenec:** Ján Kašiar 70, Igor Školník 70, Dáša Zoková 85 a Anna Škamlová 81 rokov.
- **Martin:** František Kubeš 80, MUDr. Klára Krivčíková 65 a Eva Žáková 85 rokov.
- **Medzilaborce:** Elena Blichová 75 rokov.
- **Miezgovce:** Mária Čerňanská 65 rokov.
- **Michalovce:** Ing. Jozef Doležel 55, Mgr. Marta Vlková 55, Zinaida Lysan 87 a Anna Kobanová 88 rokov.
- **Myjava:** Oľga Dodrvo 70 rokov.
- **Nitra:** Anna Gajdošová 75 a Dáša Verešová 55 rokov.
- **Nová Ľubovňa:** Ján Vojčák 70 rokov.

- **Očová:** Viliam Kováč 75 rokov.
- **Pliešovce:** Ján Koreň 70 a Ing. František Homola 55 rokov.
- **Poltár:** Ladislav Lomenčík 75 rokov.
- **Prešov:** Ján Vaľo 70 rokov.
- **Prievidza:** Emília Dekányová 75, Helena Svitková 95, Marta Šnircová 70, Paulína Gregorová 96 a Anna Chudá 65 rokov.
- **Radvaň nad Laborcom:** Andrej Lucik 70 rokov.
- **Revúca:** Mária Címbalisticová 89 a Mária Maťašáková 70 rokov.
- **Rimavská Sobota:** Anežka Kišová 70, Jozef Vraniak 70, Ing. Ján Antal 60, Mgr. Miroslav Bitala 60, Ružena Dusová 75, Elena Kertiová 90, Mária Rohožníková 70, Marta Striežovská 90, Ružena Pálmayová 75, Július Coch 90 a Viera Palíková 70 rokov.
- **Rožňava:** Martin Gabonay 30, Edita Nagyová 65 a Tatiana Kostková 65 rokov.
- **Šambroň:** Štefan Mindek 60 rokov.
- **Šarišské Jastrabie:** Martin András 40 rokov.
- **Selce:** Anna Kocúrová 75 a Zuzana Patrášová 80 rokov.
- **Stará Ľubovňa:** Anna Hnatová 70 a Ján Jaseník 65 rokov.
- **Stará Turá:** Gabriela Medňanská 74 a Oľga Martáková 72 rokov.
- **Strážske:** Eva Buciová 82 rokov.
- **Štrba:** Mária Krotáková 75 rokov.

- **Sukov:** Michal Gaj 60 rokov.
- **Svit:** p. Zacharová 99 a p. Šipošová 55 rokov .
- **Tlmače:** Alžbeta Prokajová 70 a Mária Kováčová 60 rokov.
- **Utekáč:** Júlia Juricová 82 rokov.
- **Veľký Lipník:** Mária Capopová 96 rokov.
- **Vráble:** Alžbeta Vozafová 83, Jozef Šrank 82, Anna Miháliková 84 a Helena Miklóšová 70 rokov.
- **Vyšné Ružbachy:** Miroslav Antoňák 35 rokov.
- **Zalužice:** Pavol Garaj 99 rokov.
- **Závodka nad Hronom:** Lukáš Šul'ko 58 a Milan Kvoriak 70 rokov.
- **Zbudza:** Anna Kločanková 86 rokov.
- **Žiar nad Hronom:** Anna Zvarová 75 a Anton Vyoral 81 rokov.
- **Zlatá Baňa – Sekčov:** Fran-

- tišek Košč 92 a Pavol Pulík – Hreha 65 rokov.
- **Zvolenská Slatina:** Anna Bartošová 76, Pavel Melicherčík 84, Jozef Pavlík 75 a Silvia Petáková 76 rokov.
- **Zvolen:** Mária Neumannová 75, Ružena Zárecká 65 a Jozef Michalik 65 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Navždy sme sa rozlúčili

- **Revúca:** s 82-ročným RNDr. Jánom Hiciarom a 80-ročnou Karolínou Paškovou.
- **Selce:** so 100-ročnou Annou Zauškovou a s 82-ročnou Gizelou Cabanovou.
- **Utekáč:** so 70-ročným Jozefom Kurákom.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Odišiel spomedzi nás

Jozef Havel, predseda ObIV SZPB Nitra

V sobotu 15. 1. 2022 členovia ZO SZPB Topoľčany a delegácia ObIV SZPB Nitra na poslednej ceste odprevadili dlhoročného člena zväzu Jána Františka Štrbáka.

Jeden z najaktívnejších členov a funkcionárov našej organizácie sa narodil 5. mája 1946. Do SZPB vstúpil 21. januára 2011. Bol členom po svojom otcovi, ktorý ako jeden z mála prežil internáciu v koncentračnom tábore Mauthausen. Aktívne sa podieľal na organizovaní i dokumentovaní činnosti základnej organizácie, prispieval do miestnych periodík a v posledných troch rokoch zastupoval nemocného predsedu ZO. Tento veselý a priateľský človek po krátkej a ťažkej chorobe ukončil svoju pozemskú púť 31. decembra 2021. *Česť jeho pamiatke.*

Záhľadný kapitán Červenej armády

Slavomír Fijalka, Nitra

Profesor gymnázia zo Simferopolu na Kryme, kapitán jazdeckej Červenej armády Alexandr Bazdyrev patril medzi najvýraznejšie osobnosti levického okresu počas oslobodzovacích bojov na prelome rokov 1944 a 1945.

Išlo o rodeného vodcu, takmer vo všetkých spomienkach pamätníkov odboja v tomto regióne sa spomína jeho meno. Na jeseň roku 1944 sa dostal do zajatia v Maďarsku. Počas transportu do koncentračného tábora sa mu však podarilo vyskočiť z idúceho vlaku neďaleko Levíc.

Slováci pomáhali Spojencom

Schovával sa u učiteľu Jána Bednára z Devičian a u evanjelického farára Ladislava Adamčíka. Ten pomáhal aj perzekvovaným Židom, po vojne dostal od prezidenta USA Dwighta D. Eisenhowera vyznamenanie za záchranu šty-

roch amerických letcov, ktorí vyskočili niekde v horskom priestore pri poľovnickej chate Žuhračka začiatkom októbra 1944. Pri tom sa výrazne podieľal i Bednár so svojim žiakom Pavol Danišom, Američanom zabezpečili aj presun do Banskej Bystrice.

Kapitán Bazdyrev sa po zotavení zo zranenia, ktoré utrpel pri úteku, pridal

ti oddielu Sitno v priestoroch mlyna na Počúvadle. Jeho zásluhou sa im podarilo uniknúť a skrýť sa v Žuhračke.

Bazdyrev akoby sa prepadol

Po príchode Červenej armády sa Bazdyrev vrátil k svojej jednotke, ktorá sa podieľala na oslobodení neďalekých Žemberoviec, kde sa mimochodom po

Nádherná krajina, dobrí ľudia. My, ruskí oficieri sme hlboko dotknutí vašim prijatím. Úprimne ďakujeme za oddych a poskytnutú pomoc nasmerovanú na boj za spoločnú vec slobody a nezávislosti Veľkého Ruska a Slovenska... Opúšťajúc váš dom my vo svojej duši nesieme vďaku a pocit obdivu k tomuto vďačnému ľudu. Naše heslo je boj. Vaša pohostinnosť a úcta k Rusom zväčšuje ducha našich národov v zápase proti nemeckým fašistickým okupantom.

Alexandr Bazdyrev, 19. novembra 1944

k slovenským partizánom pôsobiacim v lesoch okolo Devičian, vtedy Horný a Dolný Prandorf. Bol to práve on, kto svojou rozhodnosťou a odvahou prispel k záchrane Nemcami obklúčenej čas-

potlačení Povstania až do Vianoc 1944 skrýval Gustáv Husák. Žiaľ, o ďalšom Bazdyrevovom osude sa mi zatiaľ nepodarilo nič zistiť. Nevzdávam sa a chcem sa zamerať na pátranie v archívoch Čer-

Pamätná tabuľa v parčíku obce Devičany. foto: autor

vene armády. Všetci nevieme ani o tom, či vojnu prežil. Preštudoval som aj zachované rukopisy, ktoré napísal Bazdyrev v novembri 1944 ako partizán.

Na jeho počesť v parčíku v strede Devičian, neďaleko obecného úradu, umiestnili pamätnú tabuľu. Nachádza sa pri pomníku venovanom sovietskym vojakom, ktorý 5. januára 1945 oslobodil dedinu. Išlo o príslušníkov 30. jazdeckej divízie na čele s plk. Ivanom F. Blizňukom. Táto divízia bola súčasťou 1. gardovej jazdecko-mechanizovanej skupiny, ktorej velil generál Issa A. Plijev.

ČO PÍŠU INÍ

■ Obvinenie z náklonnosti k fašizmu

Školská rada okresu McMinn v štáte Tennessee v USA čelí obvineniu z náklonnosti k fašizmu. Dôvodom je zákaz knihy *Maus: príbeh toho, ktorý prežil*. V knihe z roku 1980, ktorá získala aj Pulitzerovu cenu, Art Spiegelman formou kresleného komiksu opisuje svoju skúsenosť s koncentračným táborom.

Namiesto ľudí v nej vystupujú myši a dozorcovia sú zobrazení ako mačky. Kniha vyšla i v slovenčine a češtine. Všetci desiatich členovia rady hlasovali jednomyselne za odstránenie knihy z vzdelávacieho programu pre 14-ročné deti. Zdôvodnili to tým, že kniha používa „hrubý, neprípustný jazyk“. Zdôraznili, že uznávajú kvality diela, no považujú ju za nevhodnú pre túto vekovú skupinu.

Prípád si všimli aj britské noviny The Times. Múzeum Holokaustu v USA zdôraznilo význam celej knihy práve pre jej detailné a osobné zobrazenie udalostí, obetí a preživších. Podľa tlačovej agentúry Reuters vyjadril 73-ročný autor nad rozhodnutím „totalný údiv“. Vyzval ju, aby nebola zaslepená rigidnosťou.

Obal knihy *Maus* – príbeh toho, ktorý prežil. foto: archív redakcie

Na jednom mieste sa objavuje nahá postavička, čo je podľa jedného z členov rady prejav nemiestnej nahoty. Iná členka rady, napriek svojmu hlasovaniu za zákaz, bránila knihu konštatovaním, že naturalistické zobrazenie je prirodzené a očakávané, keďže holokaust bol desivý, útrpný a neradosný.

■ Ultrapravičiar stále nebezpečný

„Môžem povedať, že nevidím žiadne veľké zmeny v Breivikovom fungovaní,“ cituje agentúra AP psychiatricku Randi Rosenqvistovú, ktorá na základe rozhodnutia súdu opakovane vyšetrovala nórskeho teroristu Andersa Breivika. Pred súdom vyhlásila, že ultrapravicoví radikáli je rovnako nebezpečný ako v roku 2011, keď zavraždil 77 ľudí.

Breivik požiadal o predčasné prepustenie po 10 rokoch. Podobne ako v minulosti, po vstupe do súdnej miestnosti ukázal nacistické gesto. Pred sudcu predstúpil s oholenou hlavou a držal ceduľu s nápisom „Zastavte vašu genocídu proti našim bielym národom“. Breivik dostal 21-ročný trest za útok proti ľavicovej mládeži, ktorý podľa vlastných slov plánoval deväť rokov. Najskôr nechal vybuchnúť 950-kilogramovú bombu vo vládnej štvrti pred sídlom premiéra. Potom v prestrojení za policajta prišiel na ostrov Utoya, kde ľavicoví mládežníci každoročne usporadúvajú letný tábor. Vyše hodiny sa presúval po ostrove a vraždil. Jeho najmladšia obeť mala 14 rokov. Väčšinu zavraždených tvorili tínedžeri.

■ Zbrojenie na Balkáne

Ruská televízia RT informuje, že USA darovali Chorvátsku dva bojové vrtuľníky ako odmenu za nákup iných za 115 mil. dolárov. Krajina je členom NATO od roku 2009. Viaceré médiá v tejto súvislosti varujú pred rastom napätia na Balkáne, najmä vo vzťahu k Srbsku.

To zasa posilňuje svoju armádu zbraňami z Ruska a najnovšie aj z Číny. RT uvádza dodávku protitankových rakiet z minulého mesiaca a vlnajší nákup obranného systému Pantsir S1M, sprevádzaný darom v podobe 30 tankov T-72 MS a 30 obrnených prieskumných vozidiel BRDM-2 MS.

Americká vojenská „pomoc“ Chorvátsku celkovo presahuje pol miliardy dolárov, vlni krajina kúpila 12 bojových lietadiel z Francúzska.

Americká agentúra AP a po nej nedávno britský týždenník The Economist varujú pred „balkánskymi pretekmi v zbrojení“. Podľa AP ide o „mini“ preteky, ale komentátori upozorňujú, že od vstupu Chorvátska do NATO sa skutočne výdavky na zbrojenie v regióne zvyšujú. „Na Balkáne sú aj 'mini' preteky v zbrojení vážnou hrozbou,“ napísal v decembri jeden z nich, Vuk Vuksanovič. Pripravili Branislav Balogh a Braňo Ondruš

Oblasti nesúhlasia so zmluvou

(Dokončenie zo str. 1)

OblV SZPB v Martine spája nesúhlas so zmluvou „s princípmi presadzovania demokratického a ľudského odkazu národno-emancipačného hnutia obsiahnutého v zákone o protifašistickom odboji.“ Podľa neho „obsah návrhu dohody je neštandardne jednostranne výhodný len pre USA a zjavne nevýhodný pre Slovenskú republiku.“

Martinskí antifašisti sú presvedčení, že „schválenie tejto dohody neprispieje k deeskalácii vojensko-politického napätia v Európe, neposilní našu bezpečnosť, neprispieje k našim bezpečnostným zárukám a neprospeje mierovému snaženiu.

Opäť „dočasný pobyt“

Naopak, je reálne, že povedie k zvyšovaniu vojnového

napätia na našom kontinente.“ Na rozdiel od iných OblV vidia historickú paralelu „s tzv. dočasným pobytom ‚spriatelnených cudzích vojsk‘ na našom území,“ ktorému Československo čelilo v rokoch 1968–1990.

Tvrdenie ministra obrany Jaroslava Naďa a ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Ivana Korčoka, že ide

o štandardný typ medzinárodnej bilaterálnej dohody považuje za „zjavne zavádzajúci. Jej obsah sa jednoznačne veľmi významne dotýka suverenity, zvrchovanosti, samostatnosti a zásahu do právneho poriadku nášho štátu.“

Tradičná Nadova arogancia

Preto zároveň protestuje proti zľahčovaniu verejného pripomienkového konania zo strany MO SR.

Rezort J. Naďa už tradične zaujíma povýšenecký a arogantný postoj dehonestujúci všetkých, ktorí „si dovoľia“ vysloviť iný názor. Pritom v tomto prípade o.i. porovnávaním textu zmluvy s našimi zákonmi, obdobnými zmluvami iných členských štátov NATO a našimi skutočnými zmluvnými záväzkami v Aliancii dokazujú skutočnú potrebu zásadnej korekcie navrhovanej zmluvy.

Národný umelec, akademický maliar, profesor... Osobne som v roku 1968 ešte nespracovával takéto návrhy. No tie na viacerých ďalších v 70. a 80. rokoch som rád a vlastnoručne na ministerstve kultúry pripravoval. Aj pre pána Milana Kňažka. Takýto predhovor si zaslúži **Ján Mudroch**, skutočný odbojník, revolucionár, umelec – pokrokár.

Narodil sa 28. marca 1909 v Sotinej, dnes mestská časť Senice. Výtvarne sa formoval tak ako ďalší generační spolupútnici na Akadémii umenia v Prahe u profesorov J. Obrovského a W. Nowaka. Predchádzali tomu štúdiá na pražskej UMPRUM-ke.

Spolu s výtvarníkmi J. Lörinczom, J. Želibským a C. Majerníkom sa v 2. polovici 30. rokov angažoval ako aktivista „na španielskom fronte“. V hre šifier čestne vykonal zadosť, dostal a obstál vo svojej liečiteľskej pozícii – MUDr.-och.

Začal pedagogicky pôsobiť na slávnej bratislavskej Škole umeleckých remesiel, ktorú fašisti a ľudáci neznesli, zakázali a hľadali za každú cenu vo vyhni múzy zvrhlé umenie. Na Mudrocha hľadali cez prsty a našli aj onen španielsky motív žiaka a asistenta L. Vargu. Medailón o ňom sme už uverejnili, keďže zahynul na sklonku vojny, ale práve teraz sa patrí pripomenúť aj 105. výročie narodenia tejto osobnosti mudrochovského typu.

Mudrocha ako pokrokového umelca ba antifašistu počas vojny zbavili pedagogického postu. Jeho odchod z Oddelenia kreslenia a maľovania SVŠT sprevádzali aj jemu verní kolegovia a študenti. To už mal za sebou súbor známych diel inšpirovaných občianskou vojnou pod Pyrenejmi – symbolické portréty, nešťastia, tragédie, obrazy zavraždeného básnika.

Podnety boli dva: fotografia v novinách a skvelý poet F. G. Lorca. V tomto období Mudroch orchestruje v plnej miere ako výtvarník na báze rembrandtovských, goyovských, picassovských a bonnardovských námetov. Spolu s J. Kostkom, R. Pribišom a P. Matejkom vzápätí dominuje v nadrealistických zborníkoch. Neskoršie interpretácie o bratislavskej vetve Generácie 1909 zdôrazňujú významnú osobnostnú a umeleckú pozíciu Mudrocha vo výtvarnom prostredí slovenskej metropoly. Aj na báze inšpirácií, grupovania a výstav mladých výtvarníkov.

Po vojne sa plne venuje organizovaniu umeleckého života. Obnovuje Umeleckú besedu slovenskú a vystavuje so Skupinou 29. augusta. Stáva sa prvým rektorom Vysokej školy výtvarných umení. Vracia sa k ženským aktom, hlavám, zátišiam. Jedno z nich, s kvetenou chryzantém, tvorí ako spomienku a poctu bratovi Rudolfovi, ktorý padol ako štábný kapitán a partizán na Podkriváni tesne pred koncom vojny.

Vznikajú aj diela ako *Jar 1945* a *Žena v červenom (Kytica vd'aky)*. K 10. výročiu SNP koncipuje súbor diel s ústrednou rozsiahlou kompozíciou *Mor ho!* Tak vzniká aj najznámejší heroický symbolický portrét *Partizánka na strážii pod Rozsutcom*.

Ján Mudroch predstavuje nepatetickú, heroickú osobnosť moderných výtvarných dejín, poetický a námetovo, no i žánrovo číry zdroj a pilier maliarskych kontaktov so svetom, s modernou dobou, pokrokom spoločenských snažení.

Zomrel v Bratislave 4. februára 1968. Ako jednému z mála udelili Mudrochovi titul národný umelec In memoriam. Nie preto, aby sa o tom písalo, ale ako fakt.

PhDr. Ladislav Skrak

Partizánka na strážii pod Rozsutcom, olej 1954, SNG.

Nešťastie, olej 1941, SNG.

Zavraždený básnik, olej 1939, SNG.

pomôcky: AARA, ALETI, ADAK	sídlo v Kazachstane	dole	sveter, po česky	pomôcky: KAV, ROCHES, ANAK	obec pri ľavej	značka berylia	český súhlas	mäkká plátňová látka	autor výroku: HORATIUS	v hudbe nežne	horľavá bojová látka	otec	usadenina roztoku
česká politická strana				pozabav bezprávný človek					sídlo na Aljaške				
2. časť tajničky									obal na spisy sídlo v Guayane				
sídlo v Taliansku						dookola okopal menšia čiastka celku							
kutám							rieka vo Švajčiarsku tanečník stepu					3. časť tajničky	ústna
odsekni		sutina, po francúzsky meno Delona						švédka automobilka atómy, po česky					
predložka			kontá, po česky obidve					výtčená trasa EČV Komárna					
Odvoz a likvidácia odpadu				4. časť tajničky strýko							odovzdá kráčala		
niečo zakázané					prehra v džude Európsky parlament					zošival EČV B. Bystrice			
1. časť tajničky											prudko jedovatá bylina		
značka india			jemné hmlý								svetový výrobca obuvi		

Správne vylúštenie tajničky z č. 1 znie: **Velki muži vždy šetrili časom.** Knihu posielame **Vladimírovi Chotákovi z Lučenca.**

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovník@szpb.sk.

Makové dobroty sú zdravé

Braňo Ondruš

Obdobie fašiangov je u nás tradične spojené s maškrtami, medzi ktorými zväčša nechýbajú ani makové koláče či buchty. Hoci sladkosti rozhodne nepodporujú zdravie, o maku platí pravý opak. Asi ani netušíte, že napríklad obsahuje 12-krát viac vápnika ako mlieko.

Problém je, že sa ho do nášho tela z maku vstrebá len nepatrné množstvo. Bránia tomu látky nazývané oxaláty. Čiastočne ich môžeme z maku odstrániť varením alebo pečením.

Čím však mak naše zdravie jednoznačne podporí je vysoký obsah pozitívnych tukov, ktoré tvoria 40 % jeho váhy. Okrem toho množstvo bielkovín a vlákniny v ňom podporuje trávenie a zabraňuje zápche a veľmi užitočné pre náš organizmus sú aj v maku zastúpené aminokyseliny. Tzv. mono- a polynenasýtené mastné kyseliny v maku pomáhajú znižovať hladinu cholesterolu, zabraňujú kôrnateniu tepien a prospievajú našej pokožke.

Makový olej zasa podporuje hojenie rán a obnovu kožnej bariéry. Pokiaľ ide o vitamíny, mak obsahuje tie, ktoré patria medzi vitamíny E. Horčík či meď v ňom pomáhajú udržiavať zdravý nervový systém. Vďaka mangánu je prospešný aj pri prevencii osteoporózy, bolestivých kĺboch, anémie či PMS.

ZRNKÁ HUMORU

Zrejme sme zaujali našich čitateľov hrstkou vtipov z niekdajšieho fiktívneho Rádia Jerevan, lebo nám poslali ďalšie. Viaceré sú chronicky známe, ale prečo si nezaspomínať?

Je to pravda, že v Tbilisi budú dnes v kino Tamara premietat švédsky pornografický film Baba dala vojakovi?

Vcelku áno, až na drobné spresnenia. Nejde o švédsky, ale o sovietsky film. Nejde o pornografický, ale o panoramatický film. A nevolá sa Baba dala vojakovi, ale Balada o vojakovi.

Časový signál Rádia Jerevan: Pip, pip, pip, je práve 7 hodín ráno, súdruh Brežnev vstáva z poste. Prosím, súdruhovia, vstaňte aj vy.

O hodinu: Pip, pip, pip, je práve 8 hodín, súdruh Brežnev si umýva zuby. Prosím, umyte si ich aj vy.

O dve hodiny: Pip, pip, pííp, súdruh Brežnev práve začal raňajkovať. A my si medzitým pustíme Čajkovského koncert B-mol.

Ale je tu aj iná verzia: Pip, pip, pip, je práve 7 hodín, súdruh

Brežnev vykonal malú potrebu.

O hodinu: Pip, pip, pip, je práve 8 hodín a súdruh Brežnev vykonal veľkú potrebu.

O ďalšiu hodinu: Pip, pip, pííp, je 9 hodín, súdruh Brežnev sa práve zobudil.

Alebo: Pip, pip, pííp! Je presne 12 hodín. Upozornenie pre príslušníkov KGB: Neznepokojujte sa zmiznutím malej ručičky – je schovaná za veľkou.

Počula som, že v Černobyle zarevali len dvaja občania.

Áno. Jeden zareval: Výpni to! A druhý: Nejde to!

V Moskve vraj bolo možné vidieť mäso. Dočkáme sa toho aj my v Kyjeve?

Určite, výstava je putovná.

Čo bolo skôr – sliepka alebo vajce?

Nuž, skôr bolo všetko...